

SIGILIILE LOCALITĂȚILOR BIHORENE

— IZVOARE ETNOGRAFICE

(III)

de
GHEORGHE MUDURA

Zona Beliu

În tot cursul evului mediu localitățile din Zona Beliuului au făcut parte din județul (comitatul) Bihor. La sfârșitul secolului al XVII-lea, după integrarea Transilvaniei în cadrul Imperiului Habsburgic, o conscriere a Bihorului din anul 1692 consemna 120 de localități populate și 370 nepopulate (din care locuitorii s-au refugiat, cel puțin temporar), printre care și părțile Beliuului, dintre care 3 aveau să dispară definitiv sau să se contopească cu altele¹. După răscola condusă de Francisc Rákóczi dintre anii 1703—1711, documentele vremii menționează tot mai des realitățile social-economice bihorene, în contextul măsurilor luate de autoritățile imperiale de stabilire a obligațiilor față de stat. Putem aprecia că după anul 1712, pînă spre sfârșitul veacului avem de a face cu o perioadă de relativă liniște, conturbată arareori (1717, 1723), perioadă aparent propice pentru o dezvoltare demografică pe întreg teritoriul județului.

Zona Beliuului, cu toate așezările sale, ținea de domeniul feudal al Episcopiei latine din Oradea. Pînă spre mijlocul secolului al XVIII-lea părțile Beliuului erau înglobate în Domeniul de Beiuș al acestui mare stăpîn feudal, în așa numitul șpanat Groșeni sau Beliu. În anul 1744 șpanatul Beliuului este transformat în Domeniu aparte, avînd în frunte un provizor și care la rîndul său avea cînd două, cînd trei șpanate cu sediile la Beliu, Hășmaș și Ucuriș². Această zonă, situată în sud-vestul Bihorului, a cunoscut o evoluție demografică deosebită în cursul întregului secol, fapt dovedit de sporul natural favorabil, dar și de o creștere a numărului localităților. Analizînd evoluția populației din domeniul Beliu, pornim de la conscrierile comitatense din anii 1712³, 1713⁴, 1714⁵, 1719⁶,

¹ Mezösi Károly, *Bihar vármegye a török uralom megszűnése idejében (1692)* (Comitatul Bihor în timpul încetării dominației turcești), Budapesta, 1943.

² Ana Ilea, *Organizarea domeniului Beliu în secolul al XVIII-lea*, în *Ziridava*, XIII, Arad, 1981, p. 149—153.

³ Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar nr. 159.

⁴ *Ibidem*, dosar nr. 108.

⁵ *Ibidem*, dosar nr. 109.

⁶ *Ibidem*, dosar nr. 158.

conscrierile din 1715 și 1720⁷, conscrierile domeniului din anii 1721⁸, 1733⁹ și 1778¹⁰ întocmite de oficialii episcopali, centralizatoarele din anii 1723, 1728¹¹, 1786, primul recensământ oficial din 1784/87 și în final conscrierile urbariale ale șpanatelor Ucuriș și Beliu din anul 1795¹².

În conformitate cu aceste importante izvoare obținem următoarea situație pe plan demografic pentru părțile Beliuului.

Anul	Nr. localităților populate	Nr. familiilor	Frați sau fii	Populația totală
1712	4	17		85
1713	6	38		190
1714	13	66	16	362
1715	6	22		110
1719	10	64	27	374
1720	17	101		505
1721	18	150	248	1 246
1723	18	206	56	1 146
1728	22	173	51	967
1733	22 și 6 predii	190	108	1 166
1778	28 și 3 predii	1 330		6 650
1784/87	28	1 197		10 543
1786	29	1 444		7 220
1795	30	1 658		8 290

Cu excepția recensământului din 1784/87 celelalte izvoare nu consemnează întreaga populație ci numai capii de familie, iar unele fii și frați de peste 16 ani, care trăiau în aceeași casă cu părinții sau frații lor, mulți dintre ei cu familii proprii. Pentru calcularea populației a fost înmulțit numărul capilor de familie cu coeficientul 5, iar pe al fraților și fiilor cu coeficientul 2.

Se observă că, de la 4 localități notate ca populate în anul 1712 numărul acestora să ajungă la sfârșitul secolului al XVIII-lea la 30, în mare parte, la început, prin revenirea populației băștinașe la vetrele sale. În strînsă legătură cu acest fenomen sporește și populația an de an. Datele pentru zona Beliu subliniază netemeinicia cifrelor cuprinse în conscrierile autorităților imperiale din anul 1715 și 1720, publicate de Acsádi Ignác¹³. Se pare că, conscriptorii nu au reușit să înregistreze nici acum pe toți locuitorii, fie pentru că au executat sarcina superficial, fie că mulți contribuabili s-au sustras de la conscriere, prin diferite mijloace. Scăderea apreciabilă a populației între anii 1723 și 1728, cu toată creș-

⁷ Acsádi Ignác, *Magyarország népessége a pragmática sanctio korában* (Populația Ungariei în timpul sancțiunii pragmatice), în „Magyar Statisztikai közlemények” (Studii statistice maghiare), vol. XII, Budapesta, 1896.

⁸ Arh. St. Oradea, *Fond Episcopia rom. cat. Oradea*, Registre, nr. 368.

⁹ Idem, *Fond Domeniul episcopesc român-unit*, dosar nr. 1.

¹⁰ Idem, *Fond Episcopia rom. cat. Oradea*, Registre nr. 371.

¹¹ Idem, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar nr. 159.

¹² Idem, *Fond Episcopia rom. cat. Oradea*, Acte economice, dosar nr. 2424.

¹³ Acsádi Ignác, *op. cit.*

terea numărului localităților populate, se explică prin faptul că Episcopia romano-catolică, reușind să repopuleze satele din zonă, după perioada de scutiri de la anumite obligații, încearcă să impună și aceste localități. Față de sporirea cuantumului obligațiilor față de stăpînul de pămînt țărînia iobagă din Bihor alege calea luptei prin fuga de pe domeniu. Numai din zona Beliiului își părăsesc vetrele peste 107 de familii cu toate bunurile mobile, în general animale, din satele Beliu, Poclușa de Beliu, Craiva, Groșeni, Tăgădău, Urvîș de Beliu, Archiș, Botfei, Hășmaș, Comănești, Secaciu, Seliște, Toplița și Cărand. Țăranii se îndreaptă spre Zărand, Ineu, comitatele Alba, Cluj sau aiurea spre alte comitate ale Transilvaniei¹⁴. Datorită situației grave create stăpînul feudal va renunța, cel puțin pentru această zonă, la perceperea în natură a obligațiilor, acceptînd în continuare răscumpărarea lor. După anul 1733 și pînă în anul 1795 constatăm constant o creștere a populației. Considerăm ca exagerat rezultatul recensămîntului din anul 1784. Totodată ținem să subliniem faptul că sporirea numărului localităților populate se datorește stabilirii în acestea a locuitorilor din zonele Beiușului, Vascăului și Beliiului, cei care ani în șir le-au luat în arendă de la domeniu.

Din punctul de vedere al structurii de clasă, ponderea o constituiau iobagii care în 1723 reprezentau 60% din totalul populației, iar la sfîrșitul secolului 65%. Restul populației era reprezentată de jeleri. O situație specială ni se înfățișează în anul 1773 cînd jelerimea reprezenta 91% din totalul locuitorilor. Faptul se datorește încercării stăpînului de a mări alodiile prin răpirea pămîntului iobăgesc. În urma protestelor și acțiunilor de nesupunere ale iobagilor, după 1781 se procedează la remăsurarea pămîntului și de la 15 4/8 sesii iobăgești consemnate la 1778 se ajunge la 257 2/8 sesii în 1786 și ca urmare locuitorii sînt înregistrați din nou ca iobagi. Deși, chiar în rîndul iobagilor se observă o diferențiere, prin pămîntul, animalele și bunurile deținute, se poate vorbi în general de o masă omogenă de iobagi cu pămînt puțin, majoritatea cu 1/8 de sesie (limită de la care în jos treceau în cadrul categoriei de jeler) numărul celor cu 2/8 sau 3/8 de sesii este mic. Gospodăriile țărînești sînt slab dotate cu inventar agricol, animalele de tracțiune sînt puține raportat la numărul familiilor. Cele 1658 de familii din anul 1795 dețin în total 970 boi, 898 vaci și 114 cai, puține familii au mai mult de 2 boi, majoritatea sînt lipsite de animale de tracțiune, situație gravă, dacă avem în vedere faptul că executarea lucrărilor agricole necesitau cîte 4—6 boi la atelaje.

Ocupația principală a locuitorilor o constituia practicarea agriculturii. În ordinea importanței lor se cultivau următoarele cereale: porumb, grîu, ovăz, orz, secară, mei. În general producțiile sînt mici. Se obținea abia de două sau trei ori cantitatea însemnată. Se constată folosirea pămîntului în două asolamente. Pomicultura ocupa de asemenea un loc important, fapt dovedit de numărul mare de cazane de fiert țuică și de considerarea livezilor printre beneficiile aducătoare de venituri cu pri-

¹⁴ Hajdu-Biharmegyei Levéltár Debrecen (Arhiva județului Hajdu-Bihar Debretin), *Biharmegye levéltára* (Arhiva județului Bihor), IV.A 1/b. 17.

lejul reglementării urbariale din 1772. Zona Beliului, cu un întins relief de deal și munte, favoriza activitatea de creștere a animalelor. Locuitorii creșteau bovine, cabaline, ovine și caprine, porci. Albinăritul este semnalat între anii 1713—1723 în localitățile Archiș, Groșeni, Nermiș, Tăgădău, Cărand, Comănești, Craiva, Hășmaș, Poclusa de Beliu și Urvîș de Beliu. Semnalăm practicarea unor meșteșuguri printre care confecționarea de pietre de moară la Groșeni, unde de altfel prin pivele existente se „bătea pănură”, morăritul prezent aproape în fiecare sat, producerea sticlei la huta din Hășmaș care mai apoi se va muta la Beliu, etc.

Dezvoltarea social economică a acestor așezări a determinat introducerea și folosirea sigiliului, ca principal instrument de autentificare a actelor emise de instituțiile locale în condiții asemănătoare cu ale zonei Vașcău¹⁵. La reconstituirea și recuperarea informațiilor privind izvoarele sfragistice a satelor respective am apelat și în acest caz la actele urbariale, la declarațiile anuale ale juzilor localităților dintre anii 1778—1787, acte întărite cu sigiliile așezărilor în cauză. La aceste dovezi, se adaugă matricele sigilare care credem că au fost confecționate în deceniul opt al secolului al XVIII-lea, ca o necesitate obiectivă a autentificării declarațiilor de respectare a raporturilor urbariale dintre stăpînii feudali și țărănimea bihoreană. În nici unul dintre sigiliile zonei nu a fost imprimat anul confecționării matricelor, de aceea datarea lor, o putem face deocamdată, doar pe baza actelor pe care le autentifică. Sigiliile, fără excepție, sînt rotunde, avînd diametrul cuprins între 21 și 35 mm, aplicate sau timbrate pe ceara roșie sau uneori neagră. Legenda este redactată în limba latină sub formula cunoscută de SIGIL POSSIIONIS sau S. POSS. (SIGILLUM POSSESSIONIS). Este de amintit o singură excepție la sigiliul localității Călacea unde legenda apare în limba maghiară, deși localitatea este populară de români. Numele localităților sînt trecute cu ortografia și denumirea maghiare. În legenda sigiliului satului Ciunțești litera N a fost gravată invers.

Declarațiile urbariale ale juzilor și juraților conțin informații deosebit de interesante în ceea ce privește existența și folosirea sigiliilor. Astfel, în anul 1784 juzii din satul Comănești autentifică declarația cu pecetea satului Agriș¹⁶. Omiterea aplicării sigiliilor a fost notată ulterior de către oficialii comitatului prin consemnarea formulei „Possessionem hanc sigillo destitutum esse testamur”¹⁷, după cum este cazul satelor Bodiu (1783)¹⁸, Cărand (1781)¹⁹, Ciunțești (1781, 1783)²⁰, Măraș²¹, Șiad (1778)²². Lipsa totală a pecetilor este menționată pentru satele: Ciunțești

¹⁵ Gheorghe Mudura, *Sigiliile localităților bihorene — izvoare etnografice I—II, Zona Vașcău (I—2)*, în „Biharea”, IX, Oradea 1981, p. 195—204 și X, Oradea 1982, p. 219—227.

¹⁶ Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar nr. 325, f. 5.

¹⁷ Idem, dosar nr. 255, f. 4.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Idem, dosar nr. 326, f. 1.

²⁰ Idem, dosar nr. 289, f. 15—16.

²¹ Idem, dosar nr. 404, f. 4.

²² Idem, dosar nr. 526, f. 4.

(1770)²³ Rogoz de Beliu (1778)²⁴, Șiad (1779)²⁵. Alteori însă se aduce la cunoștință pierderea sigiliilor: Cărand (1784)²⁶, Ciunțești (1784)²⁷, Coroi (1784)²⁸, Rogoz de Beliu (1784)²⁹. Satul Rogoz de Beliu își va confecționa un nou sigiliu în anii 1786—1787 asemănător cu cel vechi dar puțin mai mic. Localitățile Coroi și Șiad își regăsesc peceteile, în anii 1787 și 1784 pe care le vor folosi în continuare pentru întărirea actelor emise. Juzii din Ciunțești vor comanda o nouă matrice sigilară cu o emblemă diferită în anul 1786³⁰ dar la care vor renunța întrucît se regăsește vechiul sigiliu. Pierderile de peceti coincid cu anul mării răscoale conduse de Horea, satele din părțile Beliului fiind într-o stare de puternică frământare, în munții și dealurile locale își desfășura activitatea ceata de haiduci condusă de Béts Petru alias Caciora, simpatizat și sprijinit de masele de țărani³¹. Acestea, nemulțumite de abuzurile oficialilor domeniiali, își manifestă din plin indignarea și este nevoie de intervenția șpanului pentru aplanarea diferendelor, după cum a fost cazul localității Botfei în anul 1784³². În cazul în care reprezentanții locuitorilor români ai zonei nu erau de acord cu cuantumul unor obligații sau cu procedura stăpînului de pămînt, juzii, refuzau autentificarea conscrierii populației cu pecetea satului. Așa se întîmplă în anul 1839 cu judele din Tăgădău care datorită acestei atitudini este dus în fața scaunului domenial³³. Acest fapt ne dezvăluie rolul juridic al sigiliului și că în jurul adoptării și folosirii lui s-au produs importante frământări sociale.

Dintre cele 30 de localități ale zonei doar satul Mocirla, populată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, nu are sigiliu. În ce privește matricele sigilare menționăm că, din păcate, s-au păstrat în colecția Arhivelor Statului doar pentru satele Ciunțești, Craiva, Măraș, Poclusa de Beliu, Rogoz de Beliu și Șiad. Matricele sigilare în totalitate au fost realizate prin tehnica inciziei. Prin faptul că la aproape toate peceteile, legenda — cuprinsă în exergă — este plasată doar în partea superioară a spațiului sigilar, în timp ce restul cîmpului sigilar este afectat reprezentării și prin dimensiunile aproape egale deducem faptul că avem de a face cu mîna aceluiași meșter. Compozițiile sînt redată viguros prin linii accentuate, spațiul aerisit și un vădit simț artistic al creatorului popular care a ținut cont de doleanțele comunității de a cuprinde în em-

²³ Ibidem, f. 1.

²⁴ Idem, dosar nr. 473 a, f. 1.

²⁵ Idem, dosar nr. 526, f. 2.

²⁶ Idem, dosar nr. 326, f. 2.

²⁷ Idem, dosar nr. 284, f. 17.

²⁸ Idem, dosar nr. 327, f. 4.

²⁹ Idem, dosar nr. 473 a, f. 5.

³⁰ Idem, dosar nr. 289, f. 18.

³¹ Hajdu-Bihar megyei levéltár (Arhiva județului Hajdu-Bihar), *Bihar megye levéltára* (Arhiva comitatului Bihor), IV.A. 11.3, fasc. II, nr. 11.

³² Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar nr. 241, f. 5.

³³ Arh. St. Oradea, *Fond Episcopia rom. cat. Oradea*, Acte juridice, Criminale, 1839, nr. 365.

blemă elementele care să le reprezinte și să le individualizeze. Sigiliile și matricele sigilare ale zonei Beliu se prezintă astfel:

1. Sigiliul localității Agrișul Mic, rotund (30 mm), aplicat în ceară roșie. În emblemă, ocupînd și spațiul destinat exergăi din partea inferi-

oară, o roată dințată, încadrată în partea superioară de două ramuri verzi. În exergă legenda: S<IGILLUM> POS<SESSIONIS> AGRIS: (Sigiliul satului Agrișul (Mic)).

Semnificația: practicarea morăritului. Sint semnificative cele patru mori existente de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 217, f. 1, act din 1778.

2. Sigiliul localității Archiș, rotund (30 mm), aplicat în ceară roșie. În emblemă, în dreapta un arbore, iar în stînga o ovină. Legenda: S<IGILLUM> POS<SESSIONIS>. ARKUS: (Sigiliul satului Archiș).

Semnificația: Bogăția silvică, creșterea animalelor și prelucrarea lemnului, dar în același timp, copacul poate evoca și pomicultura.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 216, f. 1, act din 1778.

3. Sigiliul târgului Beliu, rotund (32 mm), aplicat în ceară roșie. În emblema doi butuci de vie, fiecare cu cîte trei ciorchini de struguri, suprapuși în partea superioară de o construcție prevăzută cu o intrare. În exergă, legenda: S<IGILLIUM>: OPPID <I>: BEL: (Sigiliul târgului Beliu).

Semnificația: Clădirea poate să amintească rolul de centru al domeniului sau huta de sticlă din localitate. Totodată este sugerată ca ocupație de bază cultivarea viței de vie.

Arh St. Bihor, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 218, f. 1, act din 1778.

4. Sigiliul localității Benești, rotund (30 mm), timbrat. În emblema, pe un ancadrament de formă dreptunghiulară, un cerb ridicat pe picioarele inferioare reprezentat în profil spre stînga, în dreapta și stînga două

ramuri verzi. Legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: BENYESD: (Sigiliul satului Benești).

Semnificația: evocă bogăția cinegetică a locului, practicarea vânătorii.

Arh. St. Bihor, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 256, f. 5, act din 1784.

5. Sigiliul localității Bîrzești, rotund (30 mm.), aplicat în ceară roșie. În câmp, un snop de grâu suprapus de o seceră, încadrate în partea inferioară și în dreapta de cîte o ramură verde. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: BARZESD: (Sigiliul satului Bîrzești).

Semnificația: face aluzie la agricultură, respectiv la cultura cerealelor, este ocupația de bază a locuitorilor, uneltele de muncă folosite de către locuitori.

Arh. St. Bihor, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 269, f. 1, act din 1778.

6. Sigiliul localității Bochia, rotund (35 mm.), aplicat în ceară roșie. În câmp, ocupînd în partea inferioară spațiul destinat și exergăi, pe o terasă, un fier de plug. Legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: BOK-KIA (Sigiliul satului Bochia).

Semnificația: Ocupația de bază este agricultura, utilizarea plugului cu brăzdar de fier, ca principală unealtă folosită cu tracțiune animală.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 245, f. 4, act. din 1783.

7. Sigiliul localității Bodiș, rotund (30 mm.), aplicat în ceară roșie. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, un cal alergînd spre stînga. În partea inferioară două ramuri verzi. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: BOGY: (Sigiliul satului Bodiș).

Semnificația: creșterea animalelor, ca ocupație de bază a localnicilor.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 255, f. 6, act. din 1786.

8. Sigiliul localității Botfei, rotund (30 mm), timbrat. În cîmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, pe o terasă un personaj purtînd haină de ostaș și coif, ținînd cu mîna dreaptă un baston. Legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: BOTTFEI: (Sigiliul satului Botfei).

Semnificația: rolul de apărare al locuitorilor, impus și de situarea așezării în spre granița comitatului.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 241, f. 8, act din 1787.

9. Sigiliul localității Călacea, rotund (21 mm.), aplicat în ceară roșie. În emblema un arbore. Legenda: +KALACSA. FA(LU). PECSET (Sigiliul satului Călacea).

Semnificația: dezvoltarea pomiculturii.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 324, f. 4, act din 1783.

10. Sigiliul localității Cărand, rotund (28 mm.) aplicat în ceară roșie. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, o clădire sau probabil un turn. În exerga de formă neregulată legenda: S(IGILLUM). P(OSSESSIONIS). KARAND (Sigiliul satului Cărand).

Semnificația: probabil rolul de apărare al locuitorilor, subliniat de construcția fortificată.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 326, f. 1, act din 1786.

11. Sigiliul localității Chișlaca, rotund (30 mm.), aplicat în ceară roșie. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi un iepure în alergare spre stînga, peste o terasă denivelată, în dreapta o ramură verde: Legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: KISLAKA: (Sigiliul satului Chișlaca).

Semnificația: bogăția silvo-cinegetică, practicarea vînătorii, relieful deluros.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 338, f. 1, act din 1778.

12. Sigiliul localității Ciunțești, rotund (32 mm), aplicat în ceară roșie. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, în partea superioară un cerb alergînd spre stînga, în partea inferioară hașuri. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: V<ALLANY>: CSONTA-HAZA: (Sigiliul satului Ciunțești).

Semnificația: bogăția cinegetică, practicarea vânătorii.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 289, f. 7, act din 1778.

12 a. Sigiliul localității Ciunțești, rotund (30 mm.), aplicat în ceară roșie. În emblema ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, un copac cu crengile fără frunze. Legenda: S(IGILLUM) P(OSSESSIONIS) CSONTAHAZA: (Sigiliul satului Ciunțești).

Semnificația: pădurile întinse din zonă, exploatarea lemnului, pomicultura.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 289, f. 18, act din 1786.

12 b. Matricea, sigilară a localității Ciunțești, rotundă, 30 mm., cu minier de lemn. În emblema, ocupînd și partea inferioară din exergă, în partea superioară un cerb în alergare spre stînga, în partea inferioară hașuri.

Arh. St. Oradea, *Colecția de matrice sigilare*, nr. 475.

13. Sigiliul localității Comănești, rotund (32 mm), aplicat în ceară roșie. În câmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, doi butuci de viță de vie, primul cu doi iar al doilea cu trei ciorchini de struguri. În partea inferioară hașuri. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIO-NIS>: KUMANYESD. (Sigiliul satului Comănești).

Semnificația: cultivarea viței de vie.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 325, f. 2, act din 1779.

14. Sigiliul localității Coroi, rotund (32 mm), aplicat în ceară roșie. În embleă, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi hașuri supra-

puse de două păsărele afrontate avînd între ele, deasupra, o stea cu șase raze. Legenda în exergă: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: KOROJ (Sigiliul satului Coroi).

Semnificația: creșterea păsărilor de curte, altfel poate fi o aluzie la motivele populare utilizate în decorarea straielor.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 327, f. 1, act din 1779.

15. Sigiliul localității Craiva (Craiova), rotund (32 mm), timbrat. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, cuprinde un fier de plug, încadrat de două plante și suprapus de trei spice de grîu. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: KRAIOVA: (Sigiliul satului Craiova).

Semnificația: compoziția sugerează ca ocupație de bază cultivarea pămîntului și informează asupra uneltelor folosite.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 337, f. 5, act din 1784.

16. Sigiliul localității Groșeni, rotund (30 mm), aplicat în ceară roșie. În cîmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, un cerb aler-gînd pe o terasă cu ierburi, în dreapta acestuia o ramură. În exergă le-genda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: GROS: (Sigiliul satului Groșeni).

Semnificația: bogăția cinegetică a pădurilor locale, practicarea vînă-torii.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 385, f. 4, act din 1783.

17. Sigiliul localității Hășmaș, rotund (30 mm), aplicat în ceară roșie. În cîmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, un cuptor cu două

eoșuri înalte, suprapus de o cupă din care se revarsă un lichid. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: HAGYMAS: (Sigiliul satului Hășmaș).

Semnificația: huta de sticlă din localitate care mai apoi s-a mutat la Beliu.

Arh. St. Bihor, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 397, f. 1, act din 1779.

18. Sigiliul localității Măraș, rotund (30 mm), timbrat. În emblemă, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, o vîrșă suprapusă de o

linie frîntă. În exergă legenda: S<IGILLUM>: P<OSSESSIONIS>: MAROS (Sigiliul satului Măraș).

Semnificația: practicarea pescuitului.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 436, f. 5, act din 1784.

19. Sigiliul localității Mocirla nu s-a păstrat. Fiind nou populată, pînă la această dată nu cunoaștem nimic în legătură cu sigiliul folosit de localitate.

20. Sigiliul localității Nermiș, rotund (30 mm), aplicat în ceară roșie. În cîmp, ocupînd și partea interioară destinată exergăi, două coase încrucișate, cu cozile spre partea inferioară, suprapuse de trei spice de grîu. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: NYERMEGY: (Sigiliul satului Nermiș).

Semnificația: sugerează că ocupația de bază o constituie cultivarea pământului, amintesc cultura cerealelor și unelte folosite.

Arh St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 441, f. 1, act din 1778.

21. Sigiliul localității Olcea, rotund (30 mm), aplicat în ceară roșie. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, trei arbori, cel din centru mai înalt. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIO-NIS>: OLCSA: (Sigiliul satului Olcea).

Semnificația: sugerează întinsele păduri din zonă, prelucrarea lemnului.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 449, f. 3, act din 1781.

22. Sigiliul localității Poclusa de Beliu, rotund (32 mm), timbrat. În câmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, pe o terasă trei plante terminate cu bulbi sau flori. Legenda: S{IGILLUM}: POS{SESSIONIS}: POKLUSA: (Sigiliul satului Poclusa).

Semnificația: ocupația de bază cultivarea pămîntului sau poate evoca flora specifică.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar, 468, f. 5, act din 1784.

23. Sigiliul localității Rogoz de Beliu, rotund (30 mm) aplicat în ceară roșie. În câmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, pe o

terasă două plante, probabil porumb. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: ROGOZ (Sigiliul satului Rogoz <de Beliu>).

Semnificația: ponderea mare a culturii porumbului.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 473 a, f. 3, act din 1781

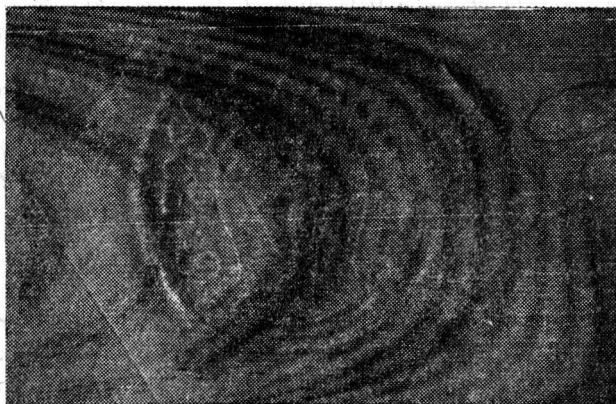
23 a. Sigiliul localității Rogoz de Beliu, rotund (28 mm), timbrat. În emblema: ocupînd și spațiul inferior destinat exergăi, două spice de grâu. Legenda: S<IGILLUM>. P<OSSESSIONIS>. ROGOZ (Sigiliul localității Rogoz).

Semnificația: sugerează că ocupația de bază a locuitorilor este cultivarea cerealelor.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 473 a, f. 7, act din 1787.

24. Sigiliul localității Secaciu, rotund (30 mm) timbrat. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, pe o terasă un personaj cu haină de ostaș și coif, purtînd în mîna stîngă un buzdugan. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: SZAKACS (Sigiliul satului Secaciu).

Semnificația: sugerează poziția de graniță a localității și rolul de apărare al locuitorilor.

25. Sigiliul localității Seliște, rotund (31 mm), aplicat în ceară roșie. În câmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, un cal alergînd spre stînga, în partea inferioară o plantă. În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: SZEK: (Sigiliul satului Seliște).

Semnificația: relevarea creșterii animalelor, ca ocupație importantă a locuitorilor.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 528 k, f. 3, act din 1783.

26. Sigiliul localităților Stoienești și Măraș, rotund, aplicat pe ceară roșie. În câmp, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, doi pești suprapuși, în partea inferioară o terasă. În exergă legenda: S<IGILLUM>. P<OSSESSIONIS> N<AGY>ET. K<ISS>: MAROS (Sigiliul satelor Măraș și Stoienești).

Semnificația: practicarea pescuitului de către localnici. Folosirea sigiliului de către două localități, fenomen întîlnit și în Țara Românească și Moldova, se explică probabil prin existența unei conduceri locale comune (jude prim).

Arh. St. Oradea, *Colecția de sigilii* (foto), nr. 12.

27. Sigiliul localității Șiad, rotund (34 mm), aplicat în ceară roșie. În emblema, care este neclară datorită deteriorării pecetii, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, pe hașuri sînt reprezentate plante cu ter-

minația în formă de cap de săgeată (?). În exergă legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: SIAD (Sigiliul satului Șiad).

Semnificația: practicarea agriculturii sau bogățiile naturale.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 526, f. 3, act din 1781.

28. Sigiliul localității Tăgădău, rotund (30 mm), timbrat. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, pe o terasă o bovină

spre stînga. Legenda: S<IGILLUM>: POS<SESSIONIS>: TAGADO (Sigiliul satului Tăgădău).

Semnificația: una din ocupațiile principale ale locuitorilor era creșterea animalelor.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 546, f. 17, act din 1786.

29. Sigiliul localității Ucuriș, rotund (24 mm), aplicat în ceară roșie. În câmp două fiare de plug suprapuse și o coasă, încadrate cu motive vegetale. Legenda fără a fi separată de câmp: PASSESION ÖKRÖS (Satul Ucuriș).

Semnificația: compoziția sugerează ca ocupație de bază cultivarea pământului și informează asupra principalelor unelte folosite.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 450, f. 1, act din 1778.

30. Sigiliul localității Urviș de Beliu, rotund (32 mm), aplicat în ceară roșie. În emblema, ocupînd și partea inferioară destinată exergăi, hașuri și o bovină alergînd spre stînga pe un teren cu vegetație. Legenda: S(IGILLUM): POS(SESSIONIS): ORVENYES: (Sigiliul satului Urviș (de Beliu)).

Semnificația: ne sugerează că ocupația importantă a locuitorilor o constituia creșterea animalelor.

Arh. St. Oradea, *Fond Prefectura jud. Bihor*, inv. 41, dosar 564, f. 1, act din 1778.

Așadar, sigiliile celor 29 de localități, oglindesc într-un mod sugestiv prin intermediul compozițiilor emblemelor, elemente ale vieții economice, sociale, etnografice și culturale locale. Prin aceasta peceteile devin un izvor important pentru cercetarea trecutului așezărilor umane și totodată ele vin să confirme unele date cunoscute sau informează asupra unor lucruri mai puțin cunoscute ale proceselor sociale din trecut.

La fel ca și pentru zona Vașcău și aici izvorul sfragistic oferă informații asupra ocupațiilor locuitorilor, sprijinind prin intermediul reprezentării artistice afirmațiile noastre din prima parte a acestei lucrări. Principala ocupație, practicarea agriculturii este sugerată prin prezența în embleme a unor elemente care ne indică cultura cerealelor prin plante (spice și snopi de grâu) și unelte agricole. Aceste simboluri se regăsesc în cîmpurile sigilare ale localităților Birzești, Bochia, Craiva, Măraș, Nermiș, Poclusa de Beliu, Rogoz de Beliu, Siad și Ucuriș. În același timp uneltele din compozițiile sigilare pot sugera date în privința tehnicii agricole folosite (secera, fier de plug, coasă).

Pomicultura este redată concret în două sigilii, ale satelor Călacea și Ciunțești, prin arborii din compoziția emblemei. Ar fi greșit însă să se tragă concluzia că această ocupație se reducea doar la aceste două localități, într-o zonă în care pomicultura avea condiții deosebit de favorabile. Este vorba de intenția localităților de a se individualiza și prin sigilii și de faptul că spațiul mic al emblemei nu permitea cuprinderea tuturor elementelor care să oglindească deplin întreaga gamă a ocupațiilor locuitorilor din satul respectiv.

Cultura viței de vie introdusă în zonă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, este sugerată și în emblema sigiliilor localităților Beliu și Comănești, prin redarea unor butuci de viță de vie cu câte doi sau trei ciorchini de struguri. Probabil că obștea locală a găsit în această ocupație un element de individualizare față de celelalte localități din zonă. În aceste două sate domeniul deținea suprafețe proprii de vie pe care le lucra prin folosirea robotei locuitorilor⁴³.

Alături de cultivarea pământului, creșterea animalelor reprezintă a doua ocupație de bază a țăranilor din zonă. Sigiliile reflectă realitatea prin cuprinderea în emblemă a unor animale care ne indică că se creșteau

⁴³ Idem, *Registre*, nr. 371, p. 1131, 1182.

bovine, cabaline și ovine. Cuprind astfel de elemente sigiliile satelor: Archiș (ovine), Urviș (bovine), Bochia și Seliște (cabaline). Creșterea păsărilor este zugrăvită în emblema satului Coroi prin două păsări.

Pădurea constituie pentru zona Beliiului o bogăție deosebită, aici existând în perioada tratată un întins teritoriu silvic, ce aducea venituri mari domeniului. Iobagii la rîndul lor se bucurau de dreptul de lemne de foc și de construcție iar în schimbul unor taxe puteau să beneficieze și de ghindărit. Domeniul folosea o parte a obligațiilor datorate de țărani la tăierea și transportarea lemnului. O cantitate mare din lemnele exploatate erau folosite la huta de sticlă din Hășmaș, hută prezentă și în emblema localității. Pădurea a jucat un rol important în viața țăranului român de pe aceste meleaguri. Exploatarea lemnului și existența unor păduri întinse este sugerată de prezența copacilor în cîmpurile sigilate ale satelor Archiș, Ciunțești și Olcea. În strînsă legătură cu pădurea sigiliile oglindesc bogăția cinegetică și practicarea vînătoarei, prin plasarea în emblema peceților din Benești, Ciunțești și Groșeni a cîte unui cerb alergînd ori a unui iepure în sigiliul satului Chișlaca. În ultimul caz avem de a face și cu reprezentarea plastică a reliefului deluros al localității.

Morăritul, ocupație esențială și tradițională este reprezentată doar în sigiliul satului Agrișul Mic prin roata de moară din emblema deși numărul morilor de făină din zonă este impresionant. La 1795 sînt înregistrate 43 de mori de făină, 1 moară de scînduri, pive și 9 teascuri de ulei. La Agriș funcționau 3 mori, dar cele mai multe 9, se aflau la Groșeni.

Sigiliile amintesc totodată și de o altă activitate, pescuitul, care deși este o ocupație secundară a avut un rol important în economia unor așezări. Aceasta este amintită de sigiliile localităților Măraș și Stoienești prin redarea artistică din embleme a peștilor și vîrșei folosită în această îndeletnicire.

Poziția de graniță a localităților și rolul de apărare al locuitorilor din Botfei și Secaciu sînt sugerate de personajul purtînd haină și coif care ține în mînă un baston sau buzdugan, situație similară cu sigiliul localității Criștior din zona Vașcău.

Păsările și steaua cu șase raze prezente în cîmpul sigilar al localității Coroi sugerează motivele folosite în portul popular local.

Sigiliile satelor zonei Beliiului descrise și prezentate mai sus sînt folosite pînă tîrziu în secolul al XIX-lea, atît aplicate în ceară, cît și imprimate în tuș sau cerneală de culoare neagră și albastră. Menținerea lor, în ciuda interdicției autorităților, demonstrează rezistența populației românești. Nu am descoperit pînă în prezent sigilii cu legenda în limba

română așa cum a fost cazul în satele ținuturilor Vașcăului. În același timp trebuie relevat faptul că sigiliile cu legenda în limba latină se mențin și după revoluția de la 1848 ca dovadă a luptei pentru menținerea limbii române și a continuării tradițiilor progresiste.

Documentele scrise și sigiliile care ni s-au păstrat oglindesc deopotrivă faptul că populația românească a ținuturilor Beliului se integrează deplin și unitar în evoluția istorică a poporului român. Cele două categorii de izvoare — documentele și sigiliile — se completează și se confirmă reciproc în mod fericit.